

עומק הפשט

בס"ד, יום ג' פרשת וירא י"ד חשון תשע"ט,
גליון נושא, בענין העומד על הפרק.

בירורי הלכה ופסקי דין אקטואליים, מפי גדולי
ופוסקי הדור שליט"א. לעורך לב המעיין, ואין
לסמוך על הדברים הלכה למעשה.

גליון נושא:

'מי ים שהותפלו בשבת'

מים מותפלים מהים התיכון

בצורת: בעבר, רוב המים בארץ ישראל לצרכנים הגיעו בעיקר מהכנרת, וגם מקידוחים של מי תהום. מעבירים את המים לסינון (מדגים, תולעים, מוצקים, וכדומה) ב'אתר אשכול' בצפון, ומשם המים מוזרמים לכל הארץ (צפון-דרום) על ידי 'המוביל הארצי'.

בעשר שנים האחרונות, בעקבות שנים ארוכות של מחסור מתמשך במי גשמים, חברות אספקת המים, חוללו מהפך באופן אספקת המים, וביצעו תפנית בתהליך מואץ, של התפלת 'מי ים'. כיום רוב מוחלט (כ-80%) של מי השתיה ברוב חלקי הארץ (למעט איזור טבריה), מגיעים מהים התיכון, לעומת 20% מקידוחים של מי תהום, ונמהלים זה בזה ברשת הצינורות של 'המוביל הארצי'.

1. בירור המציאות

תהליך התפלה: בארץ ישראל קיימים חמשה מתקני ההתפלה (אשדוד, אשקלון, חדרה, פלמחים, ושורק, כמבואר במפה המצו"ב, ויש עוד מתקנים בתהליכי בנייה) - שהם בעצם מפעלי ענק הממוקמים על חוף הים, בצמוד לתחנת כח של חברת חשמל, בהספק כולל עצום של כ-2 מיליון קוב מים, שהם 2,000,000,000 ליטר ליום! (קוב = 1000 ליטר), ומאוישים על ידי עובדים יהודים 24 שעות ביממה 7 ימים בשבוע, רח"ל. כ-700 מיליון קוב לשנה, והיעד הוא להגיע למיליארד קוב בשנה!

משאבות ענק, שואבות את המים מהים התיכון. במקום כניסת המים, קיים מסננת ראשונית למניעת כניסת דגים ופסולת למערכת, בשלב הבא עוד לפני ההתפלה המים עוברים סינון יסודי ומדוקדק מחלקיקים זעירים של אבנים פסולת ואצות ים.

בשלב זה, המים נקיים, אך מלוחים ואינם ראויים לשתיה, לצורך זה מעבירים את המים בתהליך התפלה

להפרדת המלחים, כדי שיהיו ראויים לשתייה בשיטת "אוסמוזה הפוכה" (סינון רגיל לא יצליח להפריד את המלח מהמים). מזרימים את המים בלחץ אדיר של 60-70 בר (לשם השוואה לחץ המים בבית הוא 6-7 בר), לתוך מערכת 'ממברנות' (מאות מסננות מיוחדות, בעלות חדירות חלקית, שאינם מניחים לחלקלקים זעירים כגון מלח לעבור, כל אחת באורך מטר).

מכיון שיש לחץ עצום בצד אחד של הבד המסנן, ובצד השני הלחץ נמוך, טבע המים לאזן את הלחץ, וזאת על ידי פירוק המלח ושאר החלקלקים הקטנים אשר בתוכו, והמים הנקיים עוברים לצד השני של המסנן. המים הנקיים נכנסים דרך המסנן לתוך צינור שבמרכז הממברנה, ואילו המים המלוחים יוצאים מהצד השני ומוחזרים לים. יצירת הלחץ האדיר, מצריך כמויות עצומות של חשמל - כל מפעל יכול להגיע לצריכה של כ-80 מגה וואט, כמות חשמל גדולה בהרבה ממה שנצרך לכל העיר בני ברק!

התהליך מסיר את גם את הטעם והמינרלים של המים, ולכן מכניסים באישור משרד הבריאות כשלושים חומרים כימיים שונים! תוך זמן מועט מרגע כניסת המים למתקן, המים נקיים וראויים לשתייה, מעבירים את המים למתקן הקליטה של המפעל, משם מעבירים את המים למוביל הארצי החדש, ומשם למאגר העירוני, ומשם עובר לשימוש הצרכנים.

הנתונים: המתקנים כהיום עובדים בכל ימות השבוע סביב השעון, בערים שבהם זמן ההגעה קצר מאד, המים שיצאו מהים בשבת, יתכן שיגיעו כבר בתחילת ליל שבת אל המאגר העירוני, והתושבים משתמשים בהם במהלך השבת.

2. ההיבטים ההלכתיים

שבת קודש: השימוש במים מותפלים בשבת קודש, תלוי בכמה דינים; מעשה שבת, בורר, לפני עוור ומסייע, ביטול מים ברוב, תחומין, חילול ה'.

חילול ד': בעבר, כשהמים הגיעו מהכנרת, הורה **החזון איש זצ"ל** (קריינא דאיגרתא סימן שמט) להיזהר מלהשתמש במים הבאים מחוץ לעיר בשבת, כי מפעל המים פועל בשבת על ידי חשמל, ויש בזה חילול ד' בשימוש במי ברז המסופקים בשבת באיסור על ידי ישראל, גם אם האספקה פועלת באופן אוטומטי.

יב. גם מי הכנרת עוברים תהליך סינון מורכב וממושך ב'אתר אשכול', הכולל סינון מורכבים מוצקים גדולים, בריכת דגים בה נמצאים דגים שונים אשר אוכלים דגיגים ואצות ים מתוך המים, לאחר מכן ממשיכים לבריקה בה נעשית 'הפתתה' דהיינו שמפזרים במים פתיתים מסויימים אשר סופחים אליהם רכיבים זעירים שבמים, כתוצאה מכך משקל הפתיתים גדל והולך עד ששוקעים בתחתית הבריכה. תהליך הסינון לכל שלביו הוא ארוך יחסית, לפיכך אילו דיון

הסינון שלהם נעשה בשבת ומגיע בשבת לצרכנים.

המים מהכנרת מגיעים לכל הארץ דיו מגיעים רק לאחר יום-יומיים, אך המציאות כיום שהמים מאיזור הכנרת משונעים לערים הקרובים יותר לכנרת, ולשאר הארץ מגיעים המים מההתפלה, (כל זה בכדי לחסוך בעלויות השאיבה וההולכה), ולאזור הסמוך לכנרת יתכן שמגיעים מים שסוף תהליך

וכתב בזה הלשון במכתב לאחראים על המים (קובץ אגרות חלק ב סימן סח) "העבודה בתחנת המים אף באופן אוטומטי הוא הרס מנוחת השבת ועצבון רוח ונפש ועושה מצפונם".

רבים הקילו ונהגו היתר (גם אלו שהקפידו על גרנטור), על אף שהמים הובאו על יד משאבות וחשמל ומחוץ לתחום, תוך כדי חילול שבת. על פי שיטת רבינו יונה ונפסק בחיי אדם (כלל ט) הובא **בביאור הלכה** (סימן שיח ד"ה אחת) שכל שלא נעשית שינוי בגוף הדבר אינו נאסר משום מעשה שבת.

בורר: ביחס לבורר שהמים עברו סינון - לא היה מגיע בשבת מאתר אשכול עד הצרכנים. (ראה מסגרת). גם אם היה מגיע בשבת, כיון שהמים היו ראויים לשתייה קודם הסינון, אינם נחשבים 'מעשה שבת' של איסור בורר, מאידך יתכן שהיות ובכינרת יש תולעים במים, ואסור לשתות בלי סינון, נחשב בורר.

אבל במי ים מלוחים, שאינם ראויים כלל לשתייה קודם הסינון, השאלה חמורה יותר, שנחשבים 'מעשה שבת' מצד איסור בורר. אם היינו יודעים בבירור שסינונו את המים בשבת באיסור, פשוט שהיו המים נאסרים בשתייה לכל הדעות, לכל הפחות עד מוצאי שבת, ואולי גם לעולם.

אין כאן היתר של 'פיקוח נפש' כמו בחשמל, כי לרוב יש מאגרי מים ענקיים בכל עיר, ואפשר לשתות מים מבקבוקים, ואם כן יש צד להחמיר במים יותר מחשמל, ששם יש היתר של 'פיקוח נפש'.

נושאים נוספים: מה דין ה-30 חומרים שמעורבים בתוך המים, האם כשרים לשתיה. כך גם צריך לדעת, האם המים כשרים לנטילת ידיים, שהרי מי ים מלוחים פסולים לנטילה. עוד צריך לדעת, האם מים מותפלים כשרים לאפית מצות לפסח. לגבי השימוש בברז מים בשבת וחג, יש לברר מה רמת ההשפעה של פתיחת ברז על 'מוני מים דיגיטליים', 'מערכת המשאבות', 'חיישנים חכמים' בצנרת, ו'לוח הבקרה'.

מעשה שבת: השו"ע (סימן שיח סעיף א) פוסק, המבשל בשבת או אחד משאר המלאכות במזיד אסור לו לעולם, ולאחרים מותר למוצאי שבת מיד, ובשוגג אסור בשבת לכולם, ובמוצאי שבת מותר לכולם מיד. ונפסק בשו"ע (סימן שיט סעיף י), שאסור לסנן בשבת מים שלא ראויים לשתיה כלל בלי הסינון.

נמצא, במתקני התפלה אם יש עובדים יהודים שמחללים שבת, בסינון הפסולת שיש במים והוצאת המלח, מן הדין היה צריך לאסור אפילו אם העובדים נחשבים שוגגים ולא מזידים (כמבואר בגיליון 185), כי בשבת עצמה גם בשוגג אסור. מאידך, הרי באופן עקרוני פעולת המתקנים היא אוטומטית בלי מגע יד אדם, ורק תיקונים ותחזוקה נעשים על ידי העובדים, ולרוב הם נעשים בימות החול ולא בשבת. [הדין של מעשה שבת מצד התיקונים, תלוי ברמת השכיחות של התיקונים בפועל, ויש לברר מה המציאות בנושא הזה].

אבל מכיון שהכל מופעל על ידי החשמל שמיצור באיסור חילול שבת, יש סברא לומר שייצור החשמל על ידי העובדים של חברת חשמל, נחשבת כמעשה שבת גם על פעולת הסינון של המים במתקן ההתפלה. (סברא כזו מצינו בקרני אורה להג"ר שלמה זלמן אורבאך זצ"ל חלק ב עמוד תמא הערה 38).

מאידך יתכן שהפועלים בחברת חשמל אינם עוסקים במלאכת בורר, כי הגדרת הפעולה שלהם הוא רק ייצור חשמל, ואילו התוצאה של מלאכת בורר במים שנגרמת ממילא בכח שני, אינו 'מלאכת מחשבת' כלפי מפעילי חברת החשמל ולא מתייחס אליהם. והרי דעת כמה אחרונים שהובא במשנ"ב (סימן תקב) ובביאור הלכה (ד"ה אין) שאין איסור מעשה שבת בתולדה, שחז"ל לא קנסו כי אם הנוצר ישירות מהמלאכה האסורה, ולא תולדה של מלאכה אסורה, ובספר ארחות שבת (חלק ג עמוד תיז אות ב) הביא כן בשם מור וקציעה ומאמר מרדכי ונהר שלום, והרחיב בזה בסוף הספר בירורי הלכה סימן יד.

ביטול ברוב: נחלקו פוסקי זמננו האם שייך להתיר את המים מדין ביטול ברוב, והאם שייך כאן הכלל שדבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטל, והאם יש היתר כי אין לו תועלת במים, שהיה לו מספיק מים אגורים מערב שבת, ולא הרויח כלום במה שהתערב בתוכם מים מותפלים. לדעת הג"ר יצחק נתן קופרשטוק זצ"ל (מאורות נתן עמוד קלב) מותר משום 'ביטול ברוב', ונחלק עליו הג"ר שמואל יודלביץ (החשמל לאור ההלכה עמוד קכו) שאין להתיר משום 'ביטול ברוב' כי דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטל.

לפני עור ומסייע: יש שאסרו להשתמש במים מותפלים מדין 'לפני עור' ו'מסייע' כלפי הפועלים שמחללים שבת במתקני ההתפלה, ועל פי הקהילות יעקב הידוע שדנים כל צרכני מפעל המלט כגורמים ומסייעים לחילול שבת. ויש שהתירו, שכן כל יחיד לעצמו אינו גורם חילול שבת, שגם בלעדיו המפעל יפעל כרגיל, ועובדים גם בלי צריכת המים של הלקוח המסוים, [וכבר הארכנו בגיליון 185 האם דנים את כלל הציבור כאחד, או דנים כל אחד לחוד]. ועוד שהמפעלים מייצרים עבור המאגרים על פי כמויות מוגדרות מראש, ללא קשר ישיר לצריכה העכשווית.

תחומים: נפסק בשו"ע (סימן שצז סעיף טז) מים שקנו שביתה בבין השמשות במקום מרוחק, והובאו בשבת מחוץ לתחום עבור ישראל, אסורים בשימוש. אבל מי הפקר לא קנו שביתה, ודינם כרגלי הממלא. ואם כן מים שנשאבו בשבת מהים שהם מי הפקר, לא קנו שביתה, ודינם כרגלי

הימצא במידה מסרן הנריש ואנדר גיל
דיין ומורה צדק וקבילות וויניץ
מחיים משנה המוסר ואסרו יעקב
רב אביד קהילות יעקב - בני ברק

jaš nāh mē zō ח"ב

[illegible]

~ 4 ~

ראוי להחמיר: לדעת הג"ר יעקב מאיר שטרן שליט"א (במכתב המצו"ב) מצד אחד, אשרי מי שמהדר בזה, ומרחיק עצמו מכל חשש איסור, ובוודאי שתבוא עליו ברכת ד'. אבל מאידך נראה דהמקילים יש להם על מי לסמוך.

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. חילול ד': לדעת החזו"א אסור להשתמש במי ברז המסופקים בשבת על ידי ישראל, מטעם חילול ד' גם אם האספקה פועלת באופן אוטומטי.
- ב. מעשה שבת: מי ים שהותפלו בשבת, מלבד האיסור שיש בשימוש בחשמל שהיה בהם, יש לדון מצד מעשה שבת, באופן שיד אדם מתערבת בהתפלת המים. ותלוי במציאות האם אכן פועל באופן אוטומטי.
- ג. לפני עור ומסייע: יש שדנו לאסור להשתמש במים מדין לפני עור ומסייע. ויש שהתירו כי היו עובדים גם בלי צריכת המים של הלקוח הזה. ותלוי בנדון אם דנים את כלל הציבור כאחד, או דנים כל אחד לחוד.
- ד. ביטול ברוב: נחלקו פוסקי זמננו האם שייך לומר בזה ביטול ברוב, והאם שייך כאן הכלל שדבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטל. והאם יש היתר משום שבלאו הכי היה לו מספיק מים ולא הרויח כלום במים המותפלים.
- ה. תחומים: מצד איסור תחומין אין לחוש, כי המים הפקר ודינם כרגלי מי שנתמלא עבורו, ועוד שכל מים שהיו בצנרת נחשב הכל כרשות אחת ולא יצא מרשות לרשות.
- ו. דעת פוסקי זמננו: בזמננו, רוב המים בברזים הם מי ים מותפלים, ונחלקו הפוסקים בדינם בשבת. יש אוסרים בהחלט, ולשיטתם חובה להתקין דוד מים לשבת. ויש מתירים בהחלט. ולדעת המכריעים, אשרי מי שמהדר בזה, והמקילים יש להם על מי לסמוך. ❖

עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

בקשו רחמים

נא לעורר רחמים מרובים
עבור האברך הרה"ח רבי
דוד אריה בן מרים פערל
שליט"א לרפואה שלימה
בתוך שאר חולי ישראל.

הנושא לשבוע הבא:

דין תמונה שצולמה בשבת

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפו"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדריים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.

וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

הודעה:

אפשר לקבל את

הגיליון כל שבוע

במייל

5047867@gmail.com